
МЕЃУНАРОДНА НАБЉУДУВАЧКА МИСИЈА ЗА ИЗБОРИ
Поранешна Југословенска Република Македонија
Предвремени парламентарни избори, 11 декември 2016 година

ИЗЈАВА ЗА ПРВИЧНИТЕ НАОДИ И ЗАКЛУЧОЦИ

ПРВИЧНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Предвремените парламентарни избори на 11 декември претставуваа суштински чекор во решавањето на двегодишната длабока политичка криза. Како позитивен аспект, главните политички сили прифатија низа законски и институционални промени за да обезбедат еднаков терен за натпревар за овие избори. За подлабоките прашања, како што се регистрацијата на гласачи и медиумите, останува да се бара одржливо решение. Кампањата беше конкурентна, но се одвиваше во атмосфера на недоверба на јавноста во институциите и политичкото уредување и наводи за принуда на гласачи. Изборната администрација се соочи со проблеми при подготовката за изборите и проби голем број рокови, но денот на изборите во најголем дел помина добро без поголеми инциденти.

Правната рамка е генерално поволна за спроведување демократски избори. Значителните подобрувања на изборната легислатива во 2015 година ги зедеа предвид повеќето од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија на Советот на Европа. Дополнителните измени и дополнувања од 2016 година воведоа временски механизми за меѓупартиски надзор на клучните аспекти од изборниот процес. Меѓутоа, некои препораки сепак не беа земени предвид и одредени одредби се двосмислени и спротивни на другите закони. Покрај тоа, иако процесот на реформи ја доби поддршката од четирите најголеми политички партии, одлуките се носеа под притисок на недостиг на време и во отсуство на консултации со релевантните засегнати страни во изборите.

Подготовките на Државната изборна комисија (ДИК) за изборите беа попречени од неефикасната внатрешна организација, политизирано носење одлуки и скратените законски рокови. Неколку рокови беа пробиени и некои процедури не беа докрај разјаснети. Активностите на ДИК не беа секогаш транспарентни, бидејќи често одржуваше седници зад затворени врати и не секогаш ги објавуваше своите одлуки. Комисиите на пониско ниво генерално беа професионални во своето работење, иако на некои им недостасуваше соодветен простор, навремено финансирање и опрема.

Вкупно, 1.784.416 гласачи беа регистрирани. Како одговор на долгогодишната недоверба во точноста на избирачкиот список, за прв пат ДИК го прегледа регистарот на гласачи по пат на вкрстена проверка на неколку бази на податоци и теренски проверки. Ваквите проверки не гарантираат долгорочно подобрување, бидејќи се направени само за овие избори. Законските и структурните недостатоци на водењето на регистарот на гласачи останува да се решаваат. Процесот на проверка ја подобри точноста на избирачкиот список, но се чини дека доведе до одземање на можноста на некои граѓани да гласаат на овие избори.

ДИК регистрираше шест политички партии и пет коалиции за овие избори. Регистрацијата беше генерално сеопфатна, иако под негативно влијание на отсуството на јасни законски процедури и отфрлање на кандидатските листи на две партии поради недоследности. Согласно зголемената квота за поголема застапеност на жените, 41 процент од кандидатите беа жени, иако тие се најдоа на врвот на само четири од вкупно 58 листи.

Иако основните слободи беа генерално почитувани и учесниците во изборниот процес слободно ги водеа своите кампањи, изборите се одвиваа во атмосфера на недоверба на јавноста во институциите и политичкото уредување. Наводи за заплашување гласачи, широко застапен

притисок врз јавните службеници, купување гласови, принуда и злоупотреба на административни ресурси беа присутни во текот на целата кампања. Дузина такви наводи беа потврдени од НМИ на ОБСЕ/ОДИХР. Таквите дејства се спротивни на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.

Регулативите за финансирање на кампањите се сеопфатни и предвидуваат постојано известување од страна на учесниците во изборниот процес. Меѓутоа, транспарентноста е намалена поради непостоењето обврска за учесниците во изборниот процес да приложат банкарски изводи и сметки со извештаите. Извештаите поднесени од страна на учесниците во изборниот процес на 1 и 10 декември покажуваат значителни надминувања на буџетот, особено од страна на Внатрешната Македонска Революционерна Организација – Демократска Партија за Македонско Национално Единство (ВМРО-ДПМНЕ).

Разноликата медиумска сцена е поделена по политичка и етничка линија. Учесниците во изборниот процес можеа да ги водат своите кампањи на јавните и приватните медиуми преку платено и бесплатно политичко рекламирање. Набљудувањето на медиумите од страна на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажа дека јавните медиуми во најголем дел им обезбедиле на учесниците во изборниот процес рамномерно покривање во вестите. Некои од набљудуваните приватни медиуми покажале пристрасност кон владејачката партија. Голем број соговорници, вклучувајќи и новинари, изразија загриженост за самоцензурата и уредувачката независност поради политичките и бизнис интересите наклонети кон владејачките партии. Иако последните измени и дополнувања забрануваат владини реклами и покривање на државни функционери за време на кампањата, суштинските медиумски реформи предвидени со Пржинскиот договор сè уште не се имплементирани.

Темите поврзани со меѓуетничките односи беа значителен дел од кампањата, како и институционалните односи помеѓу заедниците на етничките Албанци и етничките Македонци. Социјалдемократскиот сојуз на Македонија активно бараше гласови од заедницата на етничките Албанци, вклучително и преку предлагање на кандидати од оваа етничка заедница. Медиумското известување за ромските кандидати често користеше стереотипи.

Земањето предвид на голем број претходни препораки, промените во законот и усвојувањето на Прирачник за процедурите од страна на ДИК ги зајакнаа законските гаранции за решавање спорови. Најголемиот дел од приговорите доставени до изборната администрација и судовите биле, меѓутоа, отфрлени врз основа на процедурални недостатоци или отсуство на надлежност. Управниот суд ги одржуваше своите седници зад затворени врати. Голем број соговорници изразија загриженост во однос на судската независност. И покрај забележаните подобрувањата на законите, спроведувањето на процедурите за решавање на изборни спорови не обезбедија во целост ефективен правен лек, спротивно на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.

Денот на изборите се одвиваше мирно и без поголеми инциденти, иако беа забележани процедурални нерегуларности, особено при броењето. Гласачите излегоа во голем број и гласањето беше главно оценето позитивно од набљудувачите. Набљудувачите забележаа и голем број лица на кои не им беше овозможено да гласаат поради тоа што биле избришани од гласачкиот список при спроведената на регистарот на гласачи. За транспарентноста на изборниот процес придонесе и активното присуство на голем број граѓански и партиски набљудувачи. Позитивно е тоа што ДИК ги објавуваше првичните резултати по изборни единици на нивната веб страница во текот на ноќта, со првична излезност на гласачи од 67 проценти.

ПРВИЧНИ НАОДИ

Краток осврт

Предвремените парламентарни избори на 11 декември многумина ги сметаат за клучен тест за функционирањето на демократските институции, бидејќи следуваат по двогодишна политичка криза.¹ Овие избори се четврти по ред предвремени парламентарни избори од 2008 година. Последните беа одржани во 2014 година и резултираа со влада формирана од Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ), со 61 пратеник, и Демократската унија за интеграција (ДУИ), со 19 пратеници. Опозицијата беше составена од Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) со 34 пратеници и Демократската партија на Албанците (ДПА) со 7 пратеници. Национална демократска преродба (НДП) и Граѓанска опција за Македонија добија по еден пратеник.

Главната опозициска партија го бојкотираше Собранието, тврдејќи дека изборите од 2104 година се наместени.² Кризата се продлабочи во февруари 2015 година кога инкриминирачки снимки од прислушкувани разговори, во кои беше обелоденета наводна вклученост на владини и јавни функционери во корупција, изборна измама и злоупотреба на моќ, доведоа до масовни протести. На 15 јули, како дел од Пржинскиот договор склучен со посредништво на меѓународната заедница, беа закажани предвремени парламентарни избори за 24 април 2016 година и беше формирана Канцеларија на Специјално јавно обвинителство кое требаше да започне истраги за наводите од прислушувањата.³

Изборите беа одложени за 5 јуни со образложение дека не се исполнети клучните услови за нивно одржување, имено прочистување на избирачкиот список, медиумски реформи и мерки за одвојување на државните и партиските активности. Политичката клима се влоши по 12 април, кога Претседателот Ѓорѓе Иванов ги амнестираше сите кои беа обвинети, под истрага или осомничени за вклученост во скандалот со прислушувањето. Сите поголеми политички партии ја осудија амнестијата и го повикаа Претседателот да ја отповика својата одлука. Амнестијата предизвика протести и контра-протести. Протестантите, под закрила на *Протестирам*, бараа оставка на Претседателот и откажување на изборите. Опозицијата ги бојкотираше изборите и, од четирите потписници на Пржинскиот договор, само ВМРО-ДПМНЕ достави кандидатски листи. На 25 мај, Уставниот суд го прогласи распуштањето на Собранието за неуставно и изборите за 5 јуни беа откажани.

Третиот обид да се организираат избори оваа година следувааше по потпишувањето на нов договор во јули од страна на четирите главни политички партии, со посредништво на Европската Унија и Соединетите Држави.⁴ Беа воведени времени механизми за меѓупартиски

¹ На 9 ноември, [Извештај за политика на проширување на Европската Унија \(ЕУ\)](#) забележа дека „земјата е соочена со продолжување на најсериозната политичка криза од 2001 година. Демократијата и владеењето на правото се под постојана закана, особено поради застојот во државата кој влијае на функционирањето на демократските институции и клучните области од општеството. Земјата е изложена на разединувачка политичка култура и недостаток на капацитет за компромис“. Види

² [Изјавата за првичните наоди и заклучоци на МНМИ од 2014 година](#) заклучи дека на „претседателските избори и предвремените парламентарни избори на 27 април 2014 година беа ефикасно спроведени, вклучувајќи и на денот на изборите. Кандидатите можеа да ги водат своите кампањи без опструкции и се почитуваа слободите на собирање и здружување. Меѓутоа, кампањата на владејачката партија не ги оддели ефикасно партиските од државните активности, што е спротивно на став 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година за Европски стандарди“.

³ Четирите најголеми парламентарни партии го потпишаа [Пржинскиот договор](#) и [Протоколот](#), кој предвидува спроведување на сеопфатни мерки за решавање на политичката криза, вклучувајќи изборни и медиумски реформи.

⁴ [Договорот од 20 јули](#).

надзор на некои аспекти од изборниот процес, вклучувајќи ја и регистрацијата на гласачи и надзорот на медиумите. На 17 октомври, Собранието беше распуштено по втор пат годинава и изборите беа закажани за 11 декември.

Изборен систем и правна рамка

Вкупно 120 пратеници се избираат во земјата со четиригодишен мандат, според пропорционалниот изборен модел со затворени листи, 20 во секоја од 6-те изборни единици. Како резултат на измените и дополнувањата на Изборниот законик од 2015 година, до тројца пратеници се избираат во една изборна единица надвор од земјата.⁵ Бројот на пратеници избрани во единицата надвор од земјата нужно не соодветствува со излезноста на гласачите.

Изборниот законик дозволува отстапувања од до пет проценти од вкупниот број на регистрирани гласачи во изборните единици во земјата.⁶ На 25 октомври, партијата Унитети го оспори одржувањето на изборите пред Уставниот суд со образложение дека во изборната единица 6 има отстапување од 5,65%. Судот до денот на изборите нема одлучено по ова прашање.

Правната рамка е генерално поволна за спроведување на демократски избори.⁷ Како позитивен чекор, изборното законодавство беше значително изменето во 2015 година како дел од Пржинскиот договор. Измените и дополнувањата се однесуваа на многу претходни препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија на Советот на Европа, особено оние поврзани со начелото на еднаквост на гласот при гласањето во странство, составот и надлежностите на Државната изборна комисија (ДИК), и мерките за еднакви услови за застапеност во медиумите во текот на изборниот период. Тие исто така ги зајакнаа одредбите за одвојување на партијата од државата и за известување за финансирањето на кампањите. Покрај тоа, гласачите сега можат да поднесат приговор во која било фаза од изборниот процес и судовите мора да одлучуваат по изборните спорови во скратени рокови.⁸

По договорот од јули, дополнителните измени и дополнувања вклучуваат формирање Привремена комисија за надзор на медиуми и барање за граѓаните со „сомнителни“ податоци во избирачкиот список активно да се регистрираат за овие избори. Последните две одредби се однесуваат само на актуелните избори, што ја сигнализира потребата од продолжување на реформите за да се изнајде одржливо решение за овие прашања.

Измените и дополнувањата од 2015 година го подобрија Изборниот законик, но некои долготрајни проблеми, како на пример регистрација на кандидати, повлекување на кандидати и листи и јавни и периодични проверки на границите на единиците од страна на независно тело. Некои членови се двосмислени или спротивни на други закони и правила, што го прави нивното спроведување несигурно. Покрај тоа, законските измени беа набрзина усвоени од Собранието,

⁵ Кандидат е избран доколку листата добила ист број на гласови како и пратеникот избран со најмал број на гласови од изборната единица во земјата на претходните избори; за претстојните избори тој број е 6.478 гласови. Може да бидат избрани до три кандидати; вториот и третиот кандидат од истата листа ќе бидат избрани доколку нивната листа освои двојно повеќе односно тројно повеќе гласови, соодветно.

⁶ Дел 2.2 од [Кодексот за добри практики во изборни прашања \(Кодекс на добри практики\) на Венецијанската комисија на Советот на Европа](#) од 2002 година препорачува дека „дозволеното отстапување од нормата не смее да биде повеќе од 10%, и во никој случај повеќе од 15%, освен во посебни околности“.

⁷ Правната рамка го вклучува Уставот, Изборниот законик, Законот за политички партии, Законот за финансирање на политички партии, одредбите од Кривичниот законик, Законот за медиуми и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, како и регулативите пропишани од страна на Државната изборна комисија (ДИК).

⁸ Види [Зедничко мислење](#) на ОБСЕ/ОДИХР и [Венецијанската комисија](#) за Изборниот законик.

по процес на реформи на кој му недостасуваше транспарентност и значајни консултации со засегнатите страни надвор од четирите главни партии, вклучително и со релевантните државни институции, другите политички партии и граѓанското општество. Тоа е спротивно на заложбите на ОБСЕ.⁹

Изборна администрација

Изборите се спроведуваат од страна на Државната изборна комисија (ДИК), 80 Општински изборни комисији (ОИК) и 3.480 Избирачки одбори (ИО). Дополнителни 46 ИО се воспоставуваат во дипломатско-конзуларни претставништва за гласање надвор од земјата.

ДИК е составена од девет члена: тројца назначени од владејачките партии; тројца од опозициските партии, и тројца независни експерти избрани по пат на јавен оглас. Претседателот и заменикот се избираат од редовите на непартиските членови. ОИК се составени од пет члена, избрани по случаен избор од редовите на вработените во државната администрација, и се назначени на период од пет години во април 2016 година. ИО се составени од три члена избрани по случаен избор од редовите на вработените во државната администрација, еден член назначен од страна на владејачките партии и еден член назначен од опозициските партии, назначени на период од четири години во ноември 2016 година. И покрај некои задоцнети промени во составите на ОИК и ИО, барањата за еднаква етничка и родова застапеност во изборните комисији беа почитувани. Меѓутоа, само две од вкупно девет членови на ДИК се жени.¹⁰

Подготовките на ДИК за овие избори беа попречени од неефикасната внатрешна организација и политизираното носење одлуки. Неколку важни рокови беа пропуштени, но подготовките беа завршени до денот на изборите.¹¹ Скратената временска рамка за предвремените избори исто така имаше негативно влијание врз активностите на ДИК. Одлуките на ДИК генерално беа усвојувани едногласно. Меѓутоа, за спорни политички прашања, членовите гласаа по партиска линија и често се впуштаа во долги процедурални дискусии кои вклучуваа жестоки расправи за толкувањето на законот. Понекогаш, одлуките беа во целост пристрасни. На пример, ДИК го утврди редоследот на кандидатските листи на гласачките ливчиња по пат на ждрепка, но ги подели листите во две групи давајќи им ги првите места на гласачкото ливче на четирите парламентарни партии застапени во ДИК.¹² Таквата постапка значеше дискриминирање на другите кандидати и беше спротивна на заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.¹³ Меѓутоа, ниту еден од кандидатите не се пожали за таквата постапка.

⁹ Став 5.8 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) предвидува дека законодавството треба да биде „усвоено по завршувањето на јавна постапка“.

¹⁰ Етничките заедници кои претставуваат повеќе од 20 проценти од популацијата во општината треба да бидат застапени во ИОК и ИО. Секој од половите треба да биде застапен со најмалку 30 проценти во членството на сите изборни тела.

¹¹ Пробиените рокови се однесуваат и на доставувањето на избирачките списоци до политичките партии, затворањето на избирачките списоци и објавувањето на кандидатските листи. Изборниот законик предвидува дека роковите за активностите за предвремени парламентарни избори треба да бидат за пет дена покуси од оние предвидени за редовни избори, освен за времетраењето на изборната кампања.

¹² Првите четири позиции на гласачкото ливче се, по истиот редослед, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ, ДПА, ДУИ и коалицијата предводена од СДСМ. Одлуката на ДИК за начинот на ждрепката до денес не е објавена.

¹³ Став 7.6 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) ги обврзува земјите учеснички да им ги обезбедат на „политичките партии и организациите неопходните правни гаранции за да им овозможат меѓусебен натпревар врз основа на еднаков третман пред законот“. Види и став 2.3 од [Кодексот за добри практики на Венецијанската комисија](#) од 2002 година. Член 6 од Законот за спречување и заштита од дискриминација го дефинира дискриминаторното однесување како „секое активно и пасивно однесување на јавните органи...кое создава основа за давање привилегии или ставање лица/субјекти во неповолна положба“.

Мерките усвоени за да се обезбеди транспарентност на ДИК не се почитуваа секогаш. Иако сите членови, кандидати и овластени претставници без известени за седниците на ДИК, не сите одлуки беа објавени на нивната интернет страница, како што предвидува законот. Обврската за јавно објавување на записниците од седниците на ДИК во рок од 48 часа не се почитуваше доследно. Иако официјалните седници беа отворени за набљудувачите и медиумите, ДИК често одржуваше и затворени работни седници на кои однапред се одлучуваше за суштински прашања по кои треба да се одлучува на јавни седници. Тие вклучуваа одлуки за тендерски постапки за избор на изведувачи за различни активности.¹⁴ Ваквите практики ја намалија транспарентноста на работата на ДИК.¹⁵

Комисиите на пониско ниво генерално работеа на професионален и транспарентен начин. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа дека на некои ОИК им недостигаа соодветни простории и опрема во времето на посетата. Голем број ОИК ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека не ги добиле на време неопходните финансии.

ДИК спроведе каскадни обуки и изготви програма за е-учење, прирачници и видеа за изборните комисии. Обуките кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беа сеопфатни и позитивно оценети од страна на учесниците. ДИК, меѓутоа, не пообјасни одредени процедури кои не беа елаборирани во Изборниот законик.¹⁶ Недоволната јасност придонесе кон недоследно спроведување на процедурите од страна на изборните комисии на денот на изборите.

ДИК спроведе ограничена кампања за едукација на гласачите на телевизија, социјалните и печатените медиуми. Граѓанските организации исто така спроведоа кампањи за подигање на свеста на граѓаните за тајноста на гласањето и учествувањето на избори.

Регистрација на гласачи

Регистрацијата на гласачите е пасивна, со исклучок на гласачите кои привремено престојуваат во странство, кои мора да се регистрираат активно. Според Уставот, сите граѓани со наполнети 18 години на денот на изборите имаат право на глас, освен ако тоа право не им е одземено со правосилна судска одлука. Меѓутоа, само гласачите со валидна лична карта или биометриски пасош, и со постојано живеалиште во земјата, се вклучени во избирачкиот список. Изборниот законик содржи спротивставени одредби во однос на правото на глас на гласачите кои живеат надвор од земјата.¹⁷ За прв пат на овие избори, фотографии од гласачите беа додадени во избирачкиот список.

ДИК ја има одговорноста за водење на избирачкиот список. По Пржинскиот договор, и како начин да се одговори на долгогодишната недоверба во точноста на избирачкиот список, ДИК доби задача да го прегледа регистарот на гласачи преку вкрстена проверка на различни бази на

¹⁴ Тоа вклучува печатење на изборни материјали, ИТ софтвер за резултати, транспорт на членови на ИО до гласачки места надвор од земјата и услуги за едукација на гласачите. Тендерската документација не беше јавно објавена.

¹⁵ Став 19 од [Општиот коментар 34 на Комисијата за човекови права на ОН од 2011 година](#) на Член 19 од Меѓународната повелба за граѓански и политички права (ИЦЦПР) вели дека „За да го стават на сила правото на пристап до информации, државните партии треба проактивно да ги вклучат во јавниот домен владините информации кои се од јавен интерес. Државните партии треба да ги вложат сите напори за да обезбедат лесен, брз, ефективен и практичен пристап до таквите информации“. Види и став 3.1 од [Кодексот за добри практики на Венецијанската комисија](#) од 2002 година.

¹⁶ На пример, пребројувањето на гласачките ливчиња од страна на ОИК и запечатувањето на чувствителни изборни материјали од страна на ИО пред да бидат предадени на ОИК.

¹⁷ Член 41(4) утврдува дека само гласачите со адреса на живеење во земјата ќе бидат додадени на избирачкиот список. Член 6(1) предвидува дека секој граѓанин со „адреса на живеење во изборната единица“ има право на глас, кои ги вклучува и оние во единицата надвор од земјата.

податоци од 11 институции, како и преку спроведување на теренски проверки.¹⁸ Процесот на проверка беше набљудуван од четирите најголеми партии и резултираше со 39.502 гласачи идентификувани како „спорни“. Овие граѓани мораше одново да се пререгистрираат за да не бидат избришани од списокот, во согласност со новата законска одредба.¹⁹ Иако процесот ја подобри точноста на избирачкиот список, тој исто така се чини дека доведе и до одземање на можноста на некои граѓани да гласаат.²⁰ На 13 ноември, ДИК одлучи да избрише 28.341 евидентиран гласач; на овие гласачи не им беше достапен правен лек кој би им овозможил да бидат додадени на избирачкиот список и да гласаат на денот на изборите. Дополнителни 171.500 гласачи за кои се смета дека привремено престојуваат во странство беа префрлени на посебен список, но тие можат да гласаат во земјата на нивната пријавена адреса.

Покрај можноста за проверка на нивната регистрација во текот на целата година, гласачите можеа да ги проверат и изменат нивните лични податоци во регионалните центри на ДИК во текот на периодот на јавен увид од 28 октомври до 11 ноември. И покрај законската обврска, регионалните канцеларии на ДИК не прикажаа отпечатен избирачки список и гласачите кои ги посетија канцелариите можеа да ги проверат своите податоци единствено на компјутерите на ДИК. Гласачите можеа да ги проверат своите личните податоци и на интернет, како и тоа кој е регистриран на други адреси. Според ДИК, мал број од 10.274 гласачи кои ги посетиле канцелариите на ДИК побарале корекции.²¹

ДИК одобри 20.573 и отфрли 458 апликации за гласање во странство.²² Голем број апликации беа поднесени од иста адреса на електронска пошта, со значителен број од нив поднесени од исти адреси на Интернет протокол во Скопје, Битола и Штип. Неколку соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија сомневање во интегритетот на процесот. Некои политички партии ја известуваат НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека им помагале на гласачите при пополнувањето на нивните апликации. Гласачите требало да се изјаснат за својата етничка припадност, што, според ДИК, било неопходно заради печатење на изборните материјали на јазиците на етничките заедници кои не се мнозински.

На 18 ноември, два дена по истекот на законскиот рок, ДИК им достави на изборните кандидати копии од прелиминарниот избирачки список. СДСМ побара дополнување на списокот со 45 лица кои неодамна ги обновиле своите лични карти и 348 гласачи идентификувани преку теренски проверки спроведени од страна на партијата, како и бришење на 800 гласачи кои не биле пронајдени на нивните домашни адреси. ДУИ побара пет гласачи, чии апликации биле задоцнети од регионалните канцеларии на ДИК, да бидат додадени на списокот. ДИК го отфрли

¹⁸ Теренските проверки се вршеа од 28 март до 6 април. На 26 април, ДИК пријави 44.308 гласачи заведени на адреси на кои постојат повеќе од 20 регистрирани гласачи или на кои се регистрирани повеќе од шест презимиња.

¹⁹ Член 196-б од Изборниот законик ѝ дозволува на ДИК да ги брише податоците на гласачите за кои нема податоци во други бази на податоци освен регистарот на МВР, кои не биле присутни за време на теренските проверки и кои не се пререгистрале.

²⁰ Став 7.3 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) ги обврзува земјите учеснички да „гарантираат универзално и еднакво право на глас на сите возрасни граѓани“. Види и делови 1.1 и 1.2 од [Кодексот за добри практики на Венецијанската комисија](#) од 2002 година.

²¹ Како резултат, направени се 176 промени, 88 лица се додадени, и 71 се избришани поради погрешна адреса или смрт.

²² Според ДИК, од 21 октомври, официјално се регистрирани 76.721 граѓанин кои привремено престојуваат во странство.

барањето на СДСМ и го прифати барањето на ДУИ.²³ ДИК исто така одобри бришење на 107 од 120 гласачи, колку што побара една граѓанска организација.²⁴

На 28 ноември, два дена по официјалниот датум за затворање на избирачкиот список, ДИК објави дека 1.784.416 гласачи се регистрирани да гласаат во земјата, од кои 230.122 се ставени на посебен список на гласачи за кои се смета дека привремено престојуваат во странство. Посебни листи беа исто така составени за 2.015 затвореници, 13 внатрешно раселени лица и 325 членови на ИО надвор од земјата.

Политичкиот договор за проверка на регистарот на гласачи се однесува само на актуелните избори. Покрај тоа, законските и структурните недостатоци во водењето на регистарот на гласачи, главно поради граѓаните регистрирани на адреси на кои всушност не живеат, не беа нерешени.²⁵

Регистрација на кандидати

Секој што има право на глас може да биде кандидат за пратеник, освен оние кои биле осудени со правосилна судска одлука на повеќе од шест месеци затвор и кои нецелосно ја отслужиле казната.²⁶ Регистрирани политички партии, коалиции на политички партии и групи на избирачи може да номинираат кандидати. Последните треба да обезбедат најмалку 1.000 потписи, со поддршка од гласачи кои живеат во соодветната изборна единица. Согласно претходната препорака на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, избирачот сега може да ја даде својата поддршка на повеќе од една кандидатска листа; меѓутоа, потписите мора да се собираат пред регионалните претставници на ДИК.

Регистрацијата на кандидатите се одвиваше од 18 октомври до 11 ноември и беше генерално инклузивна. Меѓутоа, негативен аспект беше отсуството на правна јасност за неколку аспекти на номинација и регистрација, вклучувајќи и за верификација на потписи и одново понесување на документи за регистрација,²⁷ како и недоследноста на ДИК во верификацијата на документите. Тоа доведе до отфрлање на неколку листи од Социјалдемократската партија на Македонија (СДПМ) и Народно движење за Македонија (НДМ).²⁸ Двете партии поднесоа жалби против одлуките на ДИК до Управниот суд, кој ги поддржа одлуките на ДИК.

²³ ДИК ја оправда својата одлука со образложение дека гласачи може да се додаваат на избирачкиот список единствено врз основа на лична апликација. Тоа е во спротивност со Член 9-а од Изборниот законик кој им дозволува на партиите да побараат „внесување податоци“ во избирачкиот список. ДИК исто така сметаше дека СДСМ не може да ги употреби своите теренски проверки како основ за бришење гласачи, и мора да го темели своето барање единствено на информациите кои постојат во првичниот список.

²⁴ Локалната канцеларија на Транспаренси Интернешнал побара од ДИК да избрише 120 гласачи со адреса во зградата на Министерството за внатрешни работи (МВР). МВР откажа 107 записи поради незаконска регистрација.

²⁵ Правните одредби кои го уредуваат списокот на адреси, вклучувајќи и за ажурирање на евиденцијата, бришење на истечени адреси и спречување регистрација на адреси со недоволно докази не се доследни. Покрај тоа, правилото кое бара пријавување на промена на адреса не се спроведува.

²⁶ Законот исто така идентификува голем број владини позиции или позиции поврзани со владини функции кои не се компатибилни со кандидатура.

²⁷ ДИК ја објави документацијата потребна за регистрација на кандидати дури на 1 ноември.

²⁸ ДИК ги известиле партиите да поправат одреден број на нерегуларности и пропусти, вклучувајќи уверенија за неосудуваност и потпишани изјави за потврда на етничката припадност, изборната единица и прифаќање на кандидатурата. Меѓутоа, ДИК конечно ги отфрли сите нивни листи, некои поради нерегуларности кои не биле првично соопштени. Изборниот законик не ја уредува верификацијата на потписи. ДИК ги искористила своите дискрециони овластувања на недоследен начин да ги верификува потписите и ги отфрлила листите без претходно известување за можноста за промена.

ДИК регистрираше 6 политички партии и 5 коалиции со вкупно 1.092 кандидати на 58 листи.²⁹ Согласно зголемената квота за поголема застапеност на жените, 41 процент од кандидатите се жени, иако тие се најдоа на врвот на само четири од вкупно 58 листи.³⁰ ДИК ја регистрираше кандидатската листа на ВМРО-НП надвор од земјата, како и две листи на *Левица* во земјата и покрај тоа што не го исполнуваа условот за родова застапеност.

Изборна кампања

Генерално, партиите можеа слободно да ги водат своите кампањи, и се почитуваа основните слободи за здружување, собирање и изразување. Кампањата се одвиваше во атмосфера на недоверба во институциите и политичкото уредување.

Кампањата на учесниците во изборниот процес главно се состоеше од посети на граѓани од-врата-на-врата, помали состаноци и митинзи. Билборди на четирите главни партии беа видливи во сите општини. Меѓутоа, поставувањето на постери и банери на јавни места се разликуваше во различни општини главно поради тоа што локациите не беа јавно обележани и некои локални власти не беа свесни дека имаат законска обврска да назначат такви места. Митинзите низ целата држава беа главно добро посетени, иако публиката на некои од нив не покажуваше ентузијазам. Околу 20 проценти од публиката и само мал број говорници на митинзите беа жени. Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ ја уживаше јавната поддршка, вклучително и на митинзите, на повисоки функционери од земјите членки на ЕУ. Социјалните медиуми беа користени во значителна мерка за кампањата, вклучително и од страна на помалите партии.

Главните пораки на кампањата беа фокусирани на економијата, емиграцијата на младите и отворање работни места. Иако мнозинството од кандидатите користеа позитивна кампања, беше забележана и негативна реторика. Коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ користеше националистички пораки и ја обвини коалицијата предводена од СДСМ дека се обидува да го ослаби националниот идентитет, претставувајќи ги изборите како референдум за унитарна и суверена држава. За возврат, коалицијата предводена од СДСМ ја обвини коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ за злоупотреба на државните овластувања и за криминални активности. Кампањите на етничко албанските партии се обраќаа единствено на својата заедница.

Постојаните наводи за заплашување на гласачи, принуда, притисок врз државните службеници, купување на гласови во ромската заедница и злоупотреба на административните ресурси имаа негативно влијание врз кампањата. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР потврди дузина од таквите наводи.³¹ Таквите постапки предизвикаа загриженост за можноста на гласачите да гласаат „без страв од

²⁹ Коалицијата „За подобра Македонија“ предводена од ВМРО-ДПМНЕ вклучуваше 25 партии, а коалицијата предводена од СДСМ „За живот“ вклучуваше 14. Другите коалиции се Алијанса за Албанците (ДПА – Движење за реформи, *Унитети* и НДР), Коалицијата за промена и правда (Демократска унија, ФРОДЕМ, МОРО – Работничка партија и ДЕМОС) и ВМРО – Коалиција за Македонија (ВМРО-НП, Обединети за Македонија и *Достоинство*). Шесте регистрирани партии се ДУИ, ДПА, БЕСА, *Левица*, Партија за демократски просперитет (ПДП) и Либералната партија (ЛП). Повеќе од половина од 123 –те пратеници во заминување не се кандидираат на овие избори.

³⁰ Тоа претставува зголемување на квотата за 10 проценти во споредба со изборите во 2014 година. Секој трет и десетти кандидат мора да биде од редовите на помалку застапениот пол.

³¹ Вклучувајќи пријави за купување гласови и притисок врз поединци, нивните семејства, претставници на етничките заедници кои не се мнозински, вработени во јавниот и приватниот сектор, и медиумите, примарно од страна на ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ.

одмазда³², како што е пропишано во став 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година.³²

Во текот на кампањата, беа забележани голем број насилни инциденти против голем број политички партии.³³ Кампањата во рамките на заедницата на етничките Албанци беше поинтензивна, со горлива реторика од ДПА, БЕСА, Алијансата за Албанците и ДУИ. Нови прислушувани разговори на функционери на ДУИ беа објавени на социјалните медиуми за време на кампањата. Неколку партии тврдеа дека имале потешкотии при отворањето на изборни штабови во конкретни области контролирани од ДУИ.³⁴

Финансирање на кампањата

Учесниците во изборниот процес беа должни да отворат наменска сметка за целите на финансирање на кампањата. Поединци можат да донираат до 3.000 евра, додека правни лице можат да донираат до 30.000 евра. Странски или анонимни донации, како и донации од организации во сопственост на државата, верски или добротворни организации, се забранети. Секој учесник на изборите не смее да потроши повеќе од 1,8 евра за регистриран гласач во одредена изборна единица. Секоја листа ќе добие надомест од 0,25 евра за добиен глас, под услов да добие најмалку 1,5 проценти од гласовите дадени во конкретната изборна единица.

Сите 11 учесници во изборниот процес поднесоа периодични финансиски извештаи на 1 и 10 декември, пријавувајќи ги своите донации и трошоци, кои беа објавени на интернет. Трошоците во девет извештаи ги надминале приходите, со најголема разлика од повеќе од 600.000 евра кај ВМРО-ДПМНЕ во првиот извештај и 1 милион евра во вториот.³⁵ Извештаите поднесени од БЕСА и ВМРО-НП содржеа донации кои го надминуваа дозволеният лимит.³⁶ Сите учесници во изборниот процес се обврзани да поднесат финални извештаи во рок од 30 дена по затворањето на сметката, што може да биде до четири месеци по изборите.³⁷

Регулативите за финансирање на кампањата се сеопфатни и бараат редовно известување од страна на учесниците во изборниот процес. Меѓутоа, транспарентноста е намалена поради непостоењето обврска за кандидатите да приложат банкарски изводи и сметки со извештаите.

³² Став 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година ги обврзува земјите учеснички да „обезбедат дека законите и јавната политика работат во насока на овозможување политичката кампања да се одвива во фер и слободна атмосфера во која партиите и кандидатите нема да бидат спречени со административни дејства, насилство или заплашување, слободно да ги изразат своите ставови и квалификации, или во која гласачите нема да бидат спречени да бидат информирани или да зборуваат за истите, или да гласаат без страв од одмазда. Види и [Заеднички насоки за спречување и одговор на злоупотреба на административни ресурси за време на изборните процеси на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанска комисија](#).

³³ Голем број локални партиски штабови беа оштетени или вандализирани (СДСМ Арачиново на 7 ноември; ВМРО-ДПМНЕ Кавадарци 18 и 26 ноември; НСДП Аеродром 22 ноември; два штаба на ВМРО-ДПМНЕ во Неготино на 23 ноември; ДУИ Слупчане на 25 ноември). На 9 ноември, автомобилот на претседателот на огранокот на ГРОМ во Струмица беше запален; на 13 ноември, автомобилот на лидерот на ДУИ беше каменуван од група локални жители во Куманово. Неколку билборди беа уништени: на ДУИ во Куманово и Ѓорче Петров; на БЕСА во Сарај; на ВМРО-ДПМНЕ во Струмица, Штип, Куманово и Берово.

³⁴ БЕСА, ДПА и СДСМ наведоа дека имале потешкотии при добивањето на простории за партиски штабови во тетовско.

³⁵ Другите извештаи ги вклучуваа БЕСА, Либерална партија, ПДП, ДУИ, ДПА, *Левица*.

³⁶ Изборниот законик предвидува парична казна од 9.000 евра во денарска противвредност за секој кој нема да приложи финансиски извештаи за кампањата, и суспендирање или одземање на правото (делумно или целосно) на надомест на изборните трошоци за надминување на предвидениот лимит на потрошени средства. Кривичниот законик предвидува затворска казна од минимум пет години за секој кој нема да приложи и/или ќе го надмине предвидениот лимит на потрошени средства.

³⁷ Став 200 од Насоките на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за уредување на политичките партии од 2010 година утврдува дека „Извештаите за финансирањето на кампањите треба да се достават до надлежните органи во утврдениот рок кој не смее да биде подолг од 30 дена по изборите.“

Државниот завод за ревизија ја извести НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека може да спроведе ревизија, вклучувајќи и вкрстена проверка на трошоците на локално ниво, но само по приговор.

Медиуми

Многу медиуми, вклучувајќи преку 130 радиодифузери, работат на релативно мал пазар и во услови на политичка и етничка поделеност на медиумските куќи. Суштинските медиумски реформи предвидени во Пржинскиот договор сè уште не се договорени.

Медиумското покривање на изборите е регулирано со Изборниот законик. Сите радиодифузери се обврзани да обезбедат балансирано известување за време на изборната кампања. Јавниот радиодифузер, Македонската Радио и Телевизија (МРТ) е дополнително обврзана да отстапи простор за бесплатно емитување, да организира дебати и да го почитува предвидениот простор за покривање учесниците во изборниот процес.³⁸ Со измените и дополнувањата од 2015 година се забранува рекламирање финансирано од владата и покривање на државни функционери кои поддржуваат одредени политички партии за време на изборите. Дополнителните измени од 2016 година, кои се однесуваат само на овие избори, предвидуваат назначување главен и одговорен уредник на МРТ1 номиниран од страна на опозицијата 100 дена пред изборите (чиј мандат ќе заврши ноќта на изборите), и формирање на Привремена комисија за надзор на медиумското известување во текот на предизборниот период.³⁹

Привремената комисија има мандат да ги надгледува медиумите во период од повеќе од три месеци пред изборите. Меѓутоа, одредени законски одредби не беа во целост усогласени со другите делови од Изборниот законик, кои строго го уредуваат покривањето на учесниците во изборниот процес во текот на официјалната кампања во времетраење од 20 дена, што предизвика нејасност околу нејзиниот мандат. Комисијата предложи 57 прекршочни постапки, примарно во врска со нерамномерно известување, скриена кампања на владини функционери и платено политичко рекламирање. Пред денот на изборите, судот одлучи по два предмети, отфрлајќи ги. Иако пропишано со закон, АААВМУ не вршеше надзор на покривањето на изворите во електронските медиуми, поради нејасните регулативи.

Сите учесници во изборниот процес имаа пристап до медиумите за нивната кампања, вклучувајќи и преку слободен медиумски простор во јавниот радиодифузер и платено рекламирање. Некои непарламентарни партии се пожалија на немањето доволно можности за претставување на нивните пораки во медиумите, вклучувајќи и на ограниченото рекламирање во приватните радиодифузни медиуми.⁴⁰ Обидите да се организираат дебати со сите клучни учесници во изборниот процес беа во најголем дел неуспешни поради одбивањето на кандидатите да учествуваат.⁴¹

³⁸ Јавниот радиодифузер, МРТ, ги емитува МРТ1, МРТ2 и Собранискиот канал. Член 76а (2) од Изборниот законик предвидува дека известувањето во вестите треба да биде поделено, со 30 проценти од вестите посветени на локални и меѓународни настани, 30 проценти на кампањата на парламентарното мнозинство, 30 проценти на парламентарната опозиција и 10 проценти на непарламентарните партии.

³⁹ Петочленото тело беше составено од четири члена назначени од политичките партии (двајца од владејачките партии и двајца од опозицијата), и петти член избран од страна на првите четири члена. Комисијата ја презеде надзорната улога на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АААМС), која е регулаторно тело за радиодифузните медиуми. Комисијата го оцени известувањето на медиумите врз основа на извештаите за мониторинг изготвени од АААМС.

⁴⁰ На партиите кои не се застапени во Собранието им е дозволено да купат една минута рекламирање на час, наспроти 17 минути медиумски простор дозволен за парламентарните партии.

⁴¹ Една дебата вредна за споменување се случи на 29 ноември на *Алсам-М*, на која учествуваа носителите на листите во изборна единица 1 од ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДУИ и ДПА.

Многу соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, вклучувајќи и новинари, упатија на самоцензура и отсуство на уредувачка независност на медиумите поради политичките и бизнис интересите на сопствениците. За време на кампањата, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше известена за еден случај на наводно заплашување на уредник на вести од страна на претставник на ДУИ. Соговорниците исто така изразија загриженост за користењето на медиумски кампањи финансирани од владата (запрени за време на изборниот период) како начин да се одржат и наградат пријателски настроените медиуми.

Резултатите од следењето на медиумите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажаа дека обата јавни телевизиски канали ја почитувале регулативата за рамномерно известување помеѓу групите во изборната кампања.⁴² Во вестите на МРТ1, коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ добила 20 проценти секоја, опозициските партии добиле 42 проценти, додека непарламентарните групи добиле 11 проценти. На МРТ2, распределбата на медиумскиот простор помеѓу владејачките и опозициските партии беше слично рамномерна, со повеќе време посветено на партиите на етничките Албанци. МРТ1 и МРТ2 ги претставија кандидатите генерално на позитивен и некритичен начин.

Приватните *Сител*, *Канал 5* и *Алфа* не обезбедиле балансирано и непристрасно известување во своите вести. Иако тие рамномерно го поделиле медиумскиот простор главно помеѓу ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ, во првиот случај известувањето било со позитивен тон, а во вториот случај најчесто со негативен, особено на *Сител*. Сите три канали отворено ја поддржувале владејачката партија и се фокусирале на темите кои беа составен дел од кампањата на ВМРО-ДПМНЕ. Сомнителни информации преземени од интернет повремено се пренесуваа како политички вести на овие канали.

Другите приватни канали, *Алсат-М*, *Телма* и *24 Вести* понудиле разновидно и често критично покривање на главните учесници во изборниот процес и политичките актери во нивните информативни емисии, и исто така им дале можност на учесниците да ги презентираат нивните платформи во дебати и интервјуа. Набљудуваните весници генерално понудиле разновидни вести, иако со доза на наклонетост кон конкретни партии.

Учество на етничките заедници кои не се мнозински⁴³

Партиите и коалициите кои ја претставуваат примарно заедницата на етничките Албанци се кандидирале самостојно, додека партиите и кандидатите кои ги претставуваат помалите заедници се приклучиле кон коалиции предводени од партиите кои ги претставуваат поголемите заедници.⁴⁴ И коалицијата предводена од СДСМ и коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ во своите листи вклучиле претставници од речиси сите помали заедници, некои со изгледи за победа. Како и во минатото, најголемиот дел од партиите кои ги претставуваат помалите заедници се приклучиле кон коалицијата предводена од ВМРО-ДПМНЕ. Коалицијата предводена од СДСМ активно бараше гласови од заедницата на етничките Албанци,

⁴² Следењето на медиумите од страна на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше спроведено во периодот од 7 ноември до 10 декември и ги вклучуваше програмите емитувани во ударните термини на каналите на јавниот сервис МРТ1 и МРТ2, и приватните телевизии *Сител*, *Канал 5*, *Алфа*, *Телма* и *Алсат-М* (помеѓу 18:00 и 24:00), како и главните информативни програми на *24 Вести* (емитувани во 20:00) и дневните весници *Дневник*, *Коха*, *Лајм*, *Слободен печат* и *Вест*.

⁴³ Националната правна рамка се однесува на етничките националности. Член 48 од Уставот предвидува дека “Републиката ја гарантира заштитата на етничкиот, културниот, јазичниот и верскиот идентитет на националностите.”

⁴⁴ Повеќето партии кои ги претставуваат неалбанските етнички заедници континуирано бараа креирање на посебна изборна единица и воспоставување на резервирани или гарантирани пратенички места, што би им овозможило да се кандидираат самостојно.

вклучително и преку предлагање на кандидати со изгледи за победа од оваа етничка заедница, што за жал не беше добро прифатено од постоечките партии на етничките Албанци.

Темите поврзани со меѓуетничките односи беа значително застапени во кампањата, вклучувајќи ги и институционалните односи помеѓу заедниците на етничките Албанци и етничките Македонци и службената употреба на јазиците. Изборната битка беше особено конкурентна кај заедницата на етничките Албанци. Алијанса за Албанците и БЕСА ја оспори доминантната позиција на ДУИ. Медиумското покривање на помалите заедници и нивното учество во изборите, вклучувајќи ги и митинзите и обраќањата на партиите, беше ограничено. Известувањето за политичките активности на помалите заедници, особено Ромите, често се служеше со негативни стереотипи. Додека изборниот материјал беше обезбеден на јазиците на етничките заедници кои не се мнозински немаше конкретна кампања за едукација насочена кон гласачите од помалите заедници или на нивните јазици.⁴⁵

Приговори и жалби

ДИК постапувала по повеќето административни спорови поврзани со изборите, додека Државниот завод за ревизија и Државната комисија за спречување на корупција постапувале по приговори поврзани со финансирање на кампањата и злоупотреба на административните ресурси, соодветно. Измените и дополнувањата на Изборниот законик во 2015 година ги зајакнаа правните гаранции за решавање на изборните спорови. Согласно претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија, тие вклучуваат покуси рокови, објавување на административните одлуки во рок од 24 часа, и гарантирање на правото на жалба против сите административни одлуки до Управниот суд. Покрај тоа, согласно претходните препораки, ДИК донесе прирачник за процедурите за постапување по приговори.

До ДИК биле доставени 11 приговори до денот на изборите, најголемиот дел од кои биле отфрлени поради отсуство на надлежност или докази.⁴⁶ И покрај правната обврска, ДИК не спроведе електронски систем за управување со предмети и приговори. Против две одлуки за одбивање на листите на СДПМ и НДМ беа поднесени жалби до Управниот суд но и двете беа отфрлени, на затворени сесии, како неосновани.⁴⁷ Иако обете одлуки беа објавени на нивната интернет страница, отсуството на јавни расправи е спротивно на заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски.⁴⁸ Покрај тоа, голем број соговорници изразија загриженост за судската независност. Општо, и покрај подобрувањата на законот, спроведувањето на процедурите за решавање на изборни спорови не обезбеди во целост ефективен правен лек, што е спротивно на

⁴⁵ Последниот попис беше спроведен во 2002 година. Нов попис беше планиран во 2011 година, но беше откажан главно поради несогласувања за тоа како да се попишуваат лицата кои не живеат во земјата, како и поради обидите на двете најголеми заедници максимално да ја зголемат својата бројност за време на попишувањето.

⁴⁶ Приговорите главно се однесувале на наводи за прерано започнување на кампањата, прекршувања на Член 8-а од Изборниот законик со кој се забрануваат нови вработувања или откази во државните и јавните институции; пристрасност на претседателите и членовите на ОИК; и промена на локацијата на гласачко место.

⁴⁷ Согласно Уставот, судските рочишта и носењето пресуди е јавно. Јавноста може да биде исклучена единствено во случаи утврдени со закон. Законот за судови утврдува дека постапките пред судовите треба да се темелат на начелото на јавност и транспарентност.

⁴⁸ Став 12 од [Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година](#) утврдува дека „постапките може да бидат тајни единствено во услови предвидени со законот и во согласност со обврските кои произлегуваат од меѓународните закони и меѓународните заложби“. Види и Член 10 од [Универзалната декларација за човекови права](#) и Член 14 од [ИЦЦПР](#).

заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа.⁴⁹

ДКСК добила околу 1.000 барања за појаснување на прашања поврзани со злоупотреба на административни ресурси, многу од кои биле анонимни или не содржеле доволно докази. На 1 декември, ДКСК побарала од Основното јавно обвинителство да започне истрага по две барања.⁵⁰ Покрај тоа, Народниот правобранител започнал 10 истраги поврзани со наводи за притисок врз јавни службеници и корекции во избирачкиот список, кои уште се во тек.

Уште две иницијативи биле поднесени во Уставниот суд со кои се оспорувала уставноста на одредбите поврзани со изборите. На 9 ноември, Уставниот суд ги отфрлил обете иницијативи: една од БЕСА, со која се оспорува одредбата која бара гласачите со „сомнителни“ податоци на регистрација да се пререгистрираат (нема надлежност) и другата од НДМ, со која се оспорува составот на Привремената комисија (неоснована).

Набљудување на изборите

Изборниот законик пропишува набљудување на изборите од страна на меѓународни и граѓански набљудувачи. Две граѓански организации ги набљудуваа овие избори: МОСТ ангажираше 80 долгорочни набљудувачи и околу 3.300 краткорочни набљудувачи, додека ЦИВИЛ ангажираше 35 долгорочни набљудувачи и околу 300 краткорочни набљудувачи. МОСТ исто така спроведе паралелно сумирање на гласовите. Учеството на граѓанските набљудувачи во сите фази од изборниот процес придонесе кон транспарентност на изборите. Десет граѓански организации, кои работеа на кампања за подигање на свеста на гласачите, беа известени за предвидени ревизии кои ќе се спроведат пред и набрзо по денот на изборите. Овие организации го оспорија времето на таквата истрага.

Предвремено гласање и ден на избори

Предвремените избори и денот на изборите главно се одвиваа во мирна атмосфера и без поголеми инциденти и тензии. За транспарентноста придонесе присуството на голем број граѓански и партиски набљудувачи во текот на целиот ден (76 и 97 проценти, соодветно) во набљудуваните гласачки места.

Предвременото гласање се одржа на 7 декември за членовите на ИО надвор од земјата и на 10 декември за гласачите кои не можат од излезат од своите домови, внатрешно раселените лица, притворените и затворениците. Освен во 3 случаи, предвременото гласање беше генерално позитивно оценето. Забележаните процедурални проблеми се однесуваат на 7 случаи на несоодветно запечатување на гласачките кутии, и 8 случаи на нарушување на тајноста на гласањето. За време на гласањето во најголемиот затвор во земјата, Идризово, набљудувачите забележале дека на неколку гласачи со валидни лични карти им било оневозможено да гласаат бидејќи ги немало на гласачкиот список. Преку 500 затвореници не биле вклучени на списокот

⁴⁹ Став 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 година утврдува дека „секој има право на ефективен правен лек против административни одлуки, во насока на почитување на основните права и обезбедување на правен интегритет“. Види и став 3.3 од [Кодексот за добри практики на Венецијанската комисија](#) од 2002 година.

⁵⁰ Едно поднесено од Дополнителниот заменик министер за внатрешни работи за наводна злоупотреба на службена положба од страна на министер кој прераспоредилоредувал вработени и ги покачил нивните плати. Второто, поднесено од ВМРО-ДПМНЕ, за користење на службени возила за пренесување на изборен материјал на СДСМ од страна на Јавното комунално претпријатие – Куманово, Градоначалникот на Куманово и СДСМ.

поради истечени лични карти. Не постои процедура за продолжување на истечени лични карти на затвореници.

На денот на изборите, речиси сите набљудувани гласачки места се отворени на време. Процесот на отворање беше позитивно оценет во повеќето места, но набљудувачите забележале процедурални проблеми: во 20 случаи протоколот за гласање не бил пополнет пред почетокот на гласањето, во 21 случај не било покажано дека гласачките кутии се празни, и во 10 случаи не бил евидентиран бројот на безбедносни ленти за гласачките кутии.

Процесот на гласање бил позитивно оценет во 97 проценти од набљудувањата. Процедурите главно биле следени, вклучувајќи ги и оние за спречување на повеќекратно гласање, како што се обележување на прстите на гласачите и проверка на фотографиите во избирачкиот список. Постапеноста на 4 проценти од набљудуваните гласачки места била оценета како несоодветна. Во половината од овие случаи, тоа влијаело на тајноста на гласањето. Преполни простории биле забележани во 5 проценти од посетените гласачки места. Повеќе од половина од набљудуваните гласачки места немале услови за самостоен пристап на гласачите со хендикеп.

Значајно, во 16 проценти од набљудуваните гласачки места, на граѓани не им било дозволено да гласаат бидејќи ги немало во избирачкиот список. Иако некои од овие граѓани биле упатени во други гласачки места, други истакнале дека нивните податоци биле дел од 28.341 записи избришани во јули 2016 година. Вкупно 335 од засегнатите лица поднеле барање приговори до ДИК по тој основ. Ова ја истакнува континуираната потреба од изнаоѓање одржливо решение за структурните недостатоци во избирачкиот список.

Во текот на гласањето беа забележани одредени сериозни нерегуларности, како што се групно гласање (4 проценти), гласање за друг (2 проценти) и несоодветно запечатување на гласачки кутии (2 проценти). Забележани се и притисоци врз гласачи и мешање на неовластени лица во работењето на ИО. Во текот на денот, медиумите и полицијата известуваа за нерегуларности поврзани со купување гласови и фотографирање гласачки ливчиња. Најмалку 6 лице биле уапсени.

Набљудувачите на меѓународната набљудувачка мисија за избори го оценија процесот на броење како ефикасен и транспарентен. Меѓутоа, забележани беа сериозни процедурални пропусти во голем број гласачки места, и броењето беше негативно оценето во 10 набљудувани ИО. Тоа првенствено се однесува на постапките пред отворањето на избирачките кутии, вклучително и броењето на бројот на потписи и неискористени гласачки ливчиња (28 и 25 случаи, соодветно), и верификувањето на бројот на безбедносни ленти за гласачки кутии (14 случаи). По броењето, 16 набљудувани ИО имале потешкотии при пополнувањето на протоколите за резултати, а 14 ИО не ги следеле процедурите за пакување чувствителен материјал и гласачки ливчиња. Копии од протоколот биле дадени на оние кои ги побарале; меѓутоа, 33 набљудувани ИО не ги поставиле протоколите на видно место, како што е пропишано со законот. Броењето е завршено во предвидениот рок до полноќ во сите набљудувани гласачки места.

Сумирањето започнало навреме, но било негативно оценето во 8 случаи. Главните проблеми кои биле забележани се однесуваат на условите во ОИК: недоволно простор (24 ОИК), преголема толпа луѓе (22 ОИК), и лоша организација (9 ОИК). За време на набљудувањето, 336 протоколи за броење содржеле несообразности и гласачките ливчиња се пребројувале во 40 гласачки места.

Иако не е пропишано со закон, ДИК ги објави прелиминарните резултати по гласачки места и изборни единици на интернет во текот на ноќта, што допринесе кон транспарентноста на процесот. ДИК објави прелиминарна излезност на гласачите од 67 проценти.

ИНФОРМАЦИИ ЗА МИСИЈАТА И БЛАГОДАРНОСТ

Скопје, 12 декември 2016 – Оваа Изјава за првичните наоди и заклучоци е резултат на заедничкиот напор на Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР), Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ), Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) и Европскиот парламент (ЕП). Оценката е направена со цел да се утврди дали изборите биле во согласност со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски и стандарди за демократски избори, како и со националното законодавство.

Роберто Батели беше назначен од Претседавачот на ОБСЕ за Специјален координатор и предводник на краткорочната мисија за набљудување на ОБСЕ. Азај Гулијев ја предводеше делегацијата на ПС на ОБСЕ. Стефан Шенах ја предводеше делегацијата на ПССЕ. Игор Шолтес ја предводеше делегацијата на ЕП. Тана де Зулуета е Шеф на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, назначена од 3 ноември.

Секоја од институциите вклучени во оваа Меѓународна набљудувачка мисија за избори (МНМИ) ја има прифатено Декларацијата за принципите за меѓународно набљудување на изборите од 2005 година. Оваа Изјава за првичните наоди и заклучоци се објавува пред завршувањето на изборниот процес. Конечната оценка на изборите ќе зависи, делумно, од спроведувањето на преостанатите фази од изборниот процес, вклучувајќи го и преребувањето, сумирањето и објавувањето на резултатите, како и постапувањето по приговорите и жалбите по изборите. ОБСЕ/ОДИХР ќе издадат сеопфатен конечен извештај, вклучувајќи и препораки за можни подобрувања, околу осум недели по завршувањето на изборниот процес. ПС на ОБСЕ ќе го презентира својот извештај на Зимскиот состанок во 2017 година. ПССЕ ќе го презентира својот извештај во јануари на првата седница во 2017 година во Стразбур. ЕП ќе го презентира својот извештај на претстојниот состанок на состанокот со Комисијата за надворешни работи.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР е составена од 16 експерти во главниот град и 20 долгорочни набљудувачи распоредени низ целата држава. На денот на изборите, беа распоредени 335 набљудувачи од 42 држави, вклучувајќи и 277 долгорочни и краткорочни набљудувачи распоредени од страна на ОБСЕ/ОДИХР, како и делегација од 24 членови на ПС на ОБСЕ, делегација од 19 членови на ПССЕ и делегација од 15 членови на ЕП. Беше набљудувано отворањето во 92 изборни места и гласањето во 1.337 изборни места во целата држава. Бројето беше набљудувано во 131 изборни места, додека сумирањето на резултатите беше набљудувано во сите 80 ОИК.

Набљудувачите би сакале да им се заблагодаруваат на властите за нивната покана да ги набљудуваат изборите, и на ДИК и Министерството за надворешни работи за помошта. Тие исто така изразуваат благодарност и до другите државни институции, политички партии и граѓански организации, како и до претставниците на меѓународната заедница за нивната соработка.

За повеќе информации контактирајте ги:

- Тана де Зулуета, Шеф на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР (+ 389 2 3222 558)
- Томас Рајмер, Портпарол на ОБСЕ/ОДИХР (+48 609 522266), или Тамара Отиашвили, Советник за избори на ОБСЕ/ОДИХР, во Варшава (+48 696 808829);
- Ирина Сабашук, Шеф на администрацијата за набљудување на изборите на ПС на ОБСЕ (+45 60 10 81 73);
- Богдан Торкаториу, Секретар на делегацијата на ПССЕ (+336392940);
- Жерар Кил, Европски парламент (+32 228 32260).

Адреса на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР:

6 Никола Кљусев, 1000 Скопје

Тел: + 389 2 3222 558, Факс: + 389 2 3226 776, Е-пошта: office@odihr.mk

Веб страница: <http://www.osce.org/odihr/elections/fyrom/279061>

*Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ.
Неофицијален превод е достапен на македонски и на албански јазик.*